

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ: ΣΥΝΤΟΜΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

Συμπληρώνονται εφέτος (2009) εκατό χρόνια από την ίδρυση της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας¹ και την έκδοση του περιοδικού συγγράμματός της «Λαογραφία», από τον Νικόλαο Γ. Πολίτη (Καλαμάτα 1852 – Αθήνα 1921) και ένα κύκλο επιστημόνων και λογοτεχνών.

Οφειλόμενο χρέος με την ευκαιρία αυτή, το Πανεπιστήμιο Αθηνών και ο Τομέας Βυζαντινής Φιλολογίας και Λαογραφίας να τιμήσουν με την σημερινή σεμιναριακή διάλεξη τη μνήμη του ιδρυτή και θεμελιωτή της Ελληνικής Λαογραφίας Ν. Γ. Πολίτη, ο οποίος, όχι μόνο υπηρέτησε το Πανεπιστήμιο Αθηνών ως καθηγητής και Πρύτανης, αλλά εισήγαγε και δίδαξε πρώτος το μάθημα της Λαογραφίας(1907).²

Το ενδιαφέρον του για τη λαϊκή παράδοση το εκδήλωσε από τις γυμνασιακές του σπουδές.³ Το 1871 δημοσίευσε τον πρώτο τόμο της μελέτης του «Νεοελληνική Μυθολογία»⁴. Καταγράφεται από τους ιστορικούς της νεοελληνικής λογοτεχνίας ως σταθμός, γιατί συνέτεινε στο πέρασμά της από το ρομαντισμό, που εκπροσωπούσε η Παλαιά Αθηναϊκή Σχολή, στην ηθογραφία.⁵

Μετά τις προπτυχιακές του σπουδές στη Φιλοσοφική Σχολή Αθηνών, μετέβη για μεταπτυχιακές σπουδές στη Γερμανία (1876 – 1880).⁶ Το 1884 εισάγει τον όρο «Λαογραφία»⁷ ως ονομασία του νέου επιστημονικού κλάδου. Το

1. Βλ. αναλυτικά: Γεώργιος Χ. Κούζας, *Ελληνική Λαογραφική Εταιρεία. Η ιστορική διαδρομή της (1908–2008)*, Εκδόσεις Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας, Αθήνα 2009.

2. Βλ. Στίλπων Κυριακίδης, «Ν. Γ. Πολίτης», *Λαογραφία* 7 (1923), σελ. κγ'– Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης, «Μνήμη Ν. Γ. Πολίτη, θεμελιωτή της Ελληνικής Λαογραφίας», *Λαογραφία*, 39 (2003), σελ. 26 και Γεώργιος Κούζας, *ό.π.*, σελ. 24.

3. Βλ. σχετικά Γ. Κούζας, *ό.π.*, σ.132, - Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης, *ό.π.*, σελ. 24.

4. Ν. Γ. Πολίτου, *Μελέτη επί του βίου των νεωτέρων Ελλήνων*, τόμ. Α': Νεοελληνική Μυθολογία, εν Αθήναις 1871 βλ. και Μηνά Αλ. Αλεξιάδη, *ό.π.*, σ. 24.

5. Βλ. σχετικά Γ. Κούζας, *ό.π.*, σ. 132.

6. Βλ. Στίλπων Κυριακίδης, *ό.π.*, σελ. ιε'.

7. Βλ. Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης, *ό.π.*, σελ. 25 (με βιβλιογραφία).

1887 – κυβέρνηση Χαρίλαου Τρικούπη – ως Τμηματάρχης Μέσης Εκπαίδευσης στο Υπουργείο Παιδείας με εγκύκλιό του προτρέπει τους Έλληνες εκπαιδευτικούς να συγκεντρώσουν λαογραφικό υλικό⁸, το οποίο αποτέλεσε τον αρχικό πυρήνα του Λαογραφικού Αρχείου.⁹ Τότε εισήγαγε, για πρώτη φορά, τα Νέα Ελληνικά ως αυτοτελές μάθημα στη Μέση Εκπαίδευση.

Το 1890 διορίζεται καθηγητής της Συγκριτικής Μυθολογίας και Ελληνικής Αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Τα έργα που εμφανίζουν τη Λαογραφία εξελιγμένη συγκριτική επιστήμη και που καθιέρωσαν τον Πολίτη ως έναν από τους μεγάλους λαογράφους διεθνώς, είναι: η έκδοση του 1899 του πρώτου τόμου των «Παροιμιών»¹⁰ (οι άλλοι τρεις έως το 1902, χωρίς, όμως, να ολοκληρωθεί το έργο) και η δημοσίευση το 1904 των δύο τόμων των «Παραδόσεων». Ο πρώτος περιλαμβάνει τα κείμενα (το corpus)¹¹ και ο δεύτερος το σχολιασμό.¹² Ο Παλαμάς αξιολογώντας το έργο το χαρακτήρισε «δίδιμο θησαυρό», από το οποίο «ο ποιητής θα πάρει τ' αναγκαυτάτα υλικά...».¹³ Ο Στίλπων Κυριακίδης, αναφερόμενος στα δύο έργα, τονίζει πως αποδεικνύουν ότι η λαογραφία δεν αρκείται στη συγκέντρωση λαογραφικού υλικού, αλλά στοχεύει στη μελέτη και ερμηνεία των εκδηλώσεων του λαού.¹⁴ «Και ένα μέρος των εκδηλώσεων αυτών αποτελούν συνέχεια ή διαδοχή κοινωνικών δεδομένων, που προηγήθηκαν σε παλαιότερα βιώματα του ελληνικού λαού».¹⁵

Στη διδασκαλία του στο Πανεπιστήμιο Αθηνών προσθέτει από το 1907 και μαθήματα Λαογραφίας. Τον ίδιο χρόνο αναλαμβάνει Πρύτανης και εκφωνεί το σημαντικό λόγο του «Περί του εθνικού έπους των νεωτέρων Ελλήνων», όπου τονίζει την αξία της βυζαντινής περιόδου και ότι τα ακριτικά έπη πρέπει να αντιμετωπίζονται ως η απαρχή της νεοελληνικής ποίησης.¹⁶

Μετά δύο χρόνια το 1909 προχωρεί, μαζί με άλλους σημαντικούς επιστήμονες και λογοτέχνες, και επίσημα στην ίδρυση της «Ελληνικής Λαογραφικής

8. Βλ. Στίλπων Κυριακίδης, *ό.π.*, σελ. ιζ' και Δημ. Σ. Λουκάτος, *Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία*, Εκδόσεις Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 1977, σελ. 66.

9. Βλ. Γ. Κούζας, *ό.π.*, σελ. 38.

10. Βλ. σχετικά Ν. Γ. Πολίτου, *Μελέται περί του βίου και της γλώσσης του ελληνικού λαού: Παροιμίες*, τόμ. Α', Βιβλιοθήκη Μαρασλή, Εν Αθήναις 1899, τόμ. Β' 1900, τόμ. Γ' 1901, τόμ. Δ' 1902.

11. Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, *Μελέται περί του βίου και της γλώσσης του ελληνικού λαού: Παραδόσεις*, τόμ. Α', Βιβλιοθήκη Μαρασλή, Εν Αθήναις 1904.

12. *Παραδόσεις*, τόμ. Β', 1904.

13. Βλ. Γ. Κούζας, *ό.π.*, σ.38

14. Βλ. Στίλπων Κυριακίδης, *ό.π.*, σελ. κβ'.

15. Βλ. σχετικά Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης, *ό.π.*, σελ. 25.

16. Βλ. σχετικά Γ. Κούζας, *ό.π.*, σελ. 39-40.

Εταιρείας», πρώτο επιστημονικό ίδρυμα για την προαγωγή των λαογραφικών ερευνών που σχετίζονται με τον ελληνικό λαό και με τους γειτονικούς βαλκανικούς λαούς, σε συγκριτικό πλαίσιο.¹⁷ Παράλληλα, καθόρισε τα όρια και το περιεχόμενο της νέας επιστήμης στον Α' τόμο του «Δελτίου» της Εταιρείας «Λαογραφία», σε ομώνυμο άρθρο του.¹⁸ «*Η Λαογραφία εξετάζει τας κατά παράδοσιν διά λόγων, πράξεων ή ενεργειών εκδηλώσεις του ψυχικού και κοινωνικού βίου του λαού*». Μεταξύ δε των κύριων θεμάτων της νέας επιστήμης, αναφέρει τον «στρατιωτικόν βίον», τα «βιομηχανικά επιτηδεύματα», τα «σχολικά έθιμα» και την «κοινωνικήν εθιμοτυπίαν».¹⁹ Πρόκειται για στοιχεία που επιβεβαιώνουν το ενδιαφέρον της λαογραφίας, από το ξεκίνημά της, για την πόλη, τον αστικό χώρο και γενικότερα για τις σύγχρονες εκδηλώσεις του λαού.²⁰

Στα κύρια μελήματα του Ν. Πολίτη, και ως προέδρου της Λαογραφικής Εταιρείας, ήταν οι λαογραφικές αποστολές σε περιοχές για επιτόπια έρευνα και με τη διεξαγωγή διαγωνισμών, η συγχέντρωση λαογραφικού υλικού. Όλο αυτό το υλικό της Εταιρείας σήμερα εναπόκειται στο Κέντρο Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών με τον τίτλο «Έγλη Πολίτου».²¹

Το 1914 ο Πολίτης ίδρυσε επίσης, την «Εθνική Μουσική Συλλογή»²², με σκοπό τη διάσωση και περισυλλογή «των ασμάτων, των χορών και των μουσικών οργάνων του ελληνικού λαού».²³ Η συλλογή συγχωνεύτηκε το 1927 με το «Μουσικό Τμήμα του Λαογραφικού Αρχείου».²⁴

Τον ίδιο χρόνο ο θεμελιωτής της ελληνικής λαογραφίας, δημοσίευσε και το

17. Βλ. Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης, *ό.π.*, σελ. 26.

18. Βλ. σχετικά Γ. Κούζας, *ό.π.*, σελ. 43.

19. Βλ. Ν. Γ. Πολίτης, «Λαογραφία», *Λαογραφία*, 1(1909), σελ. 7.

20. Βλ. σχετικά Δημήτριος Σ. Λουκάτος, *Σύγχρονα Λαογραφικά*, *Folclorika Contemporanea*, β' έκδοση, Εκδόσεις Φιλιππότη, Αθήνα 2003, σ. 13-17, του ιδίου, Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία, Εκδόσεις Μ.Ι.Ε.Τ. σ. 291-299, Μ. Γ. Μερκαλής, «Οι θεωρητικές κατευθύνσεις της Λαογραφίας μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο», *Λαογραφία*, 27(1971), σ. 3-23, του ιδίου, *Αστική Λαογραφία*, *Δελτίο της Εταιρείας Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας* 3(1979) σ. 11-13, Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης, «Νεωτερική Ελληνική Λαογραφία», *Λαογραφία*, 41(2009), σ. 17-32. Βλ. ακόμη Γ. Κούζας, *ό.π.*, σελ. 43, και Ενώγγελος Αυδίκος, «Προς μια λαογραφία του αστικού χώρου», *Διαβάζω*, αρ. 245 (1990), σελ. 67 και 70 και του ιδίου «Αστική Λαογραφία: Ουτοπία ή πραγματικότητα», *Εθνολογία*, 3 (1994), σελ. 165.

21. Βλ. Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας: *Ιστορικό – Πρόγραμμα Ανάπτυξης – Εκσυγχρονισμός. Κείμενα Αικατερίνης Πολυμέρου – Καμηλάκη*. Τρίτη έκδοση αναθεωρημένη, Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 2006, σελ. 10, και Γ.Κούζας, *ό.π.*, σελ. 44.

22. Βλ. σχετικά Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης, *ό.π.*, σελ. 26.

23. Βλ. σχετικά Γ. Κούζας, *ό.π.*, σελ. 65 (με βιβλιογραφία).

24. Βλ. σχετικά Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας: *Ιστορικό – Πρόγραμμα Ανάπτυξης – Εκσυγχρονισμός. Κείμενα Αικατερίνης Πολυμέρου – Καμηλάκη*, Τρίτη έκδοση αναθεωρημένη, Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 2006, σελ. 10.

βιβλίο του «Εκλογαί από τα τραγούδια του Ελληνικού λαού», που αποτελεί την πρώτη επιστημονική προσπάθεια έκδοσης των δημοτικών τραγουδιών ως κειμένων. Το βιβλίο δέχτηκε αυστηρή κριτική από τον Γιάννη Αποστολάκη,²⁵ κυρίως για τη μέθοδο (φιλολογική) που ακολούθησε ο Πολίτης στη συγκεκριμένη έκδοση των δημοτικών τραγουδιών. Νεώτερες μελέτες, όμως, και τα νέα πορίσματα της έρευνας των δημοτικών τραγουδιών, τείνουν να δικαιώσουν την προσπάθεια του Πολίτη.²⁶

Το 1918 κάνει πράξη το όραμά του ιδρύοντας το «Λαογραφικό Αρχείο»²⁷, το οποίο από το 1926 προσαρτήθηκε στην Ακαδημία Αθηνών και μετονομάστηκε το 1966 σε «Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας», που αποσκοπεί «στην περισυλλογή, κατάταξη και δημοσίευση της λαογραφικής ύλης». Η προσφορά του στην Ελληνική Λαογραφία – αποστολές στην ελληνική επαρχία, ανέκδοτο χειρόγραφο υλικό, μουσικό τμήμα, έκδοση του περιοδικού «Επετηρίς του Λαογραφικού αρχείου», οργάνωση διεθνών συνεδρίων, συνεργασίες με ελληνικά και ξένα πανεπιστήμια – είναι ιδιαίτερα σημαντική.²⁸

Τέλος, το 1920 βλέπει το φως της δημοσιότητας ο πρώτος τόμος «Λαογραφικά Σύμμεικτα»²⁹, που περιλαμβάνει το πλήθος των άρθρων και μελετών του Ν.Γ.Πολίτη. Οι άλλοι τρεις τόμοι δημοσιεύτηκαν *post mortem* [1921, 1931(β' έκδοση 1975), 1985]. Στους τόμους αυτούς υποδηλώνεται η εργατικότητα

25. Βλ. Γιάννης Αποστολάκης, *Τα δημοτικά τραγούδια. Μέρος Α': Οι Συλλογές*, Αθήνα 1929, σελ. 134-237.

26. Βλ. Μ. Γ. Μερακλής, «Η έκδοση των δημοτικών τραγουδιών από τον Ν. Γ. Πολίτη: Αναψηλάφηση μιας λησμονημένης υπόθεσης», στον τόμο: Όψεις της Λαϊκής και Λόγι-ας Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, 5η Επιστημονική Συνάντηση Αφιερωμένη στο Γιάννη Αποστολάκη, (Θεσσαλονίκη, 14 – 16 Μαρτίου 1992), Τομέας Μεσαιωνικών και Νεοελληνικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, παράρτημα αριθμ. 5 της επιστημονικής Επετηρίδας του τμήματος Φιλολογίας, Θεσσαλονίκη 1994, σελ. 79-91. – Παν. Μουλλάς, «Ν. Γ. Πολίτης, ο Αλ. Πάλλης και η έκδοση των δημοτικών τραγουδιών», στον τόμο: Ζητήματα Ιστορίας των Νεοελληνικών Γραμμάτων. Αφιέρωμα στον Κ. Θ. Δημαρά, Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Φιλολογίας, Τομέας Μεσαιωνικών και Νέων Ελληνικών Σπουδών, Εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1994, σελ. 315-331 και Γιώργος Ι. Θανόπουλος, *Η στάση της κριτικής στη φιλολογική μέθοδο του Ν. Γ. Πολίτη. Μια προσέγγιση με οδηγό τις πηγές που χρησιμοποιήσε στις «Εκλογές»*. – Ελένη Βρυνιώτη, «Οι ποσοτικές και ποιοτικές μεταβολές στα «Λιανοτραγούδια των «Εκλογών»». Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου «Εκατό χρόνια Ελληνικής Λαογραφίας, 1909 – 2009 (υπό έκδοση)». Το Συνέδριο (11-13 Μαρτίου 2009), οργάνωσε η Ελληνική Λαογραφική Εταιρεία και ο Τομέας Βυζαντινής Φιλολογίας και Λαογραφίας του Τμήματος Φιλολογίας του ΕΚΠΑ.

27. Βλ. σχετικά Γ. Κούζας, *ό.π.*, σελ. 69.

28. Βλ. σχετικά Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης, *ό.π.*, σελ. 27.

29. Βλ. Ν. Γ. Πολίτη, *Λαογραφικά Σύμμεικτα*, τόμ. Α', Εν Αθήναις 1920, τόμ. Β', 1921, τόμ. Γ' 1931, τόμ. Δ' 1980β-1985 και Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης, *ό.π.*, σελ. 27.

τα, το επιστημονικό υπόβαθρο, η ευσυνειδησία και το ασίγαστο πάθος του Πολίτη για τη Λαογραφία.

Καθοριστικός υπήρξε ο ρόλος του Νικολάου Πολίτη στη στροφή και σύνδεση της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας με τα σύγχρονα, νέα ρεύματα (ρεαλισμός, νατουραλισμός)³⁰ και στην αξιοποίηση της ελληνικής λαϊκής παράδοσης και μάλιστα πριν ακόμα οριοθετηθεί το θεωρητικό πλαίσιο και η μεθοδολογία της Λαογραφίας ως επιστήμης.

Αλλά και στο γλωσσικό ζήτημα που ταλάνιζε τον τόπο, ιδιαίτερα την πρώτη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα, υπήρξε αναμφισβήτητη η συνεισφορά του Ν. Πολίτη.³¹ Καθηγητής της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, εισήγαγε έμμεσα στα μαθήματά του, μέσω της λαογραφίας, τη δημοτική γλώσσα. Παράλληλα, υποστήριξε τη δυνατότητα της ποίησης να χρησιμοποιεί τη δημοτική ως «μόνη αληθινή γλώσσα, ζωντανή δύναται να μεταδώσει την πνοή της ζωής».³²

Υπήρξε από τους κύριους συνομιλητές στα πλαίσια του διαλόγου του δημοτικισμού, ανταλλάσσοντας απόψεις με τους στυλοβάτες του Γιάννη Ψυχάρη, Δημήτριο Γληνό, Γεώργιο Σκληρό και Αλέξανδρο Πάλλη³³ και τους γλωσσολόγους της εποχής, Γεώργιο Χατζιδάκι, Μανόλη Τριανταφυλλίδη, Γεώργιο Αναγνωστόπουλο.³⁴ Κατά τη συζήτηση του γλωσσικού ζητήματος στην Ελληνική Βουλή το 1911, ζητήθηκε από τους αντιπάλους του δημοτικισμού να απολυ-

30. Βλ. σχετικά Δημ. Σ. Λουκάτος, Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία, ό.π., σελ. 66-67 και 286-291. – Γ. Π. Σαββίδης, «Ν. Γ. Πολίτης – Κώστας Βάρναλης. Γύρω στην αφιέρωση του «Προσκυνητή», Αφιέρωμα στον καθηγητή Λίνο Πολίτη, Θεσσαλονίκη 1978, σελ. 273-282. – Κ. Γ. Κασίνης, «Ν. Γ. Πολίτης – Κωστής Παλαμάς», Λαογραφία, 33 (1986), σελ. 333-345. – Μ. Γ. Μερακλής, «Ο ρόλος του Νικολάου Πολίτη στην ιστορική συνάντηση Λαογραφίας και Λογοτεχνίας», Λαογραφία, 39 (1998-2003), σελ. 13-22. Βλ. επίσης, Γ. Κούζας, ό.π., σελ. 22 και Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης, ό.π., σελ. 28.

31. Βλ. σχετικά, Στίλιπων Κυριακίδης, «Λαογραφία και δημοτικισμός» Νέα Εστία, 26 (1939), σελ. 1486 – 1488. Γ. Παπακώστας, Το περιοδικό Εστία και το διήγημα, Εκπαιδευτήρια Κωστήα – Γείτονα, Αθήνα 1882, σελ. 48 κ. εξ. Μ. Γ. Μερακλής, ό.π., σελ. 13-22 και Γ. Κούζας, ό.π., σελ. 26.

32. Κ. Παλαμάς, Άπαντα, τόμ. Α', σελ. 442 και ΣΤ', σελ. 383.

33. Για τις σχέσεις αυτές βλ. ενδεικτικά Εμμανουήλ Κριαράς, Γράμματα Ψυχάρη προς Νικόλαο Πολίτη, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, Θεσσαλονίκη 2003. Βλ. ακόμα Γ. Κούζας, ό.π., σελ. 26 με σχετική βιβλιογραφία, σελ. 211, σημ. 31.

34. Βλ. σχετικά Γ. Μπαμπινιώτης, «Γεώργιος Ν. Χατζιδάκις. Η συμβολή του στην αποκατάσταση της γλωσσικής ταυτότητας και στην επιστημονική σπουδή της ελληνικής γλώσσας», στο βιβλίο του: Ελληνική Γλώσσα. Παρελθόν – Παρόν – Μέλλον, Gutenberg, Αθήνα 2000, σελ. 56-57 – Α. Πολίτης, «Γράμματα του Μανόλη Τριανταφυλλίδη προς τον Ν. Γ. Πολίτη», Ν. Εστία, 66:776 (1959), σελ. 1440 – 1445. Σχετικά με το γλωσσικό ζήτημα και τον εθνικισμό της εποχής βλ. Μ. Herzfeld, Η ανθρωπολογία μέσα από τον καθρέφτη.

θούν ο Παλαμάς, ο Πολίτης και ο Λάμπρος από το Πανεπιστήμιο Αθηνών.³⁵ Ο Παλαμάς αναγνωρίζει το θετικό ρόλο του θεμελιωτή της λαογραφίας στο γλωσσικό ζήτημα: «Και μόνο από τις Μελέτες του για τα ήθη και τα έθιμα του Ελληνικού Λαού πρέπει να κρίνεται ως ένας από τους ενεργέτες της μεγάλης Γλωσσικής Ιδέας».³⁶

Το έργο του Νικολάου Πολίτη είναι πολύπλευρο, γιατί καλύπτει όλο σχεδόν το θεματικό πλαίσιο της Ελληνικής Λαογραφίας και πολυσήμαντο, γιατί κύριες επιστημονικές κατευθύνσεις του είναι η «Αρχαία και Βυζαντινή Παράδοση και στη συνέχεια η διεθνής συγκριτική έρευνα, για μια «ανθρωπολογική» κατανόηση των λαϊκών εθίμων και δοξασιών», όπως έχει επισημάνει ο καθηγητής Δημήτριος Λουκάτος.³⁷ Έζησε σε μια δύσκολη για το έθνος εποχή, δέχτηκε ψυχολογικά τα ερεθίσματα της θεωρίας του Γερμανού ιστορικού Fallmerayer (1790 – 1861)³⁸ και μελέτησε υποδειγματικά την ελληνική λαϊκή ζωή διαλύοντας, όπως παρατηρεί ο καθηγητής Μ.Γ.Μερακλής, «τη σκοτεινιά ενός αντιδραστικού ιδεολογικού κατεστημένου, με το φως και την ιστορική αλήθεια του λαϊκού πολιτισμού».³⁹

Παρά ταύτα, η προσωπικότητα του Ν. Πολίτη δεν έχει μελετηθεί στο βαθμό που θα έπρεπε. Οφείλουμε μάλιστα να επισημάνουμε ότι η αποτίμηση της προσφοράς του στην επιστήμη και την κοινωνία έως τις μέρες μας, έχει συσκοτισθεί από προκαταλήψεις και ιδεολογικά στερεότυπα και κάποτε, στηριγμένη σε μεταγενέστερα μεθοδολογικά σχήματα, καταλήγει σε ατεκμηρώτες αξιολογήσεις.⁴⁰ Όλες αυτές οι δογματικές απορρίψεις αδικούν τον Νικόλαο Πολίτη και κατ' επέκταση την ελληνική λαογραφική επιστήμη.⁴¹

Κριτική εθνογραφία της Ελλάδας και της Ευρώπης (μετάφραση Ράνια Ασρινάκη), Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1998, σελ. 130-137, 144-151 και Γ. Κούζας, ό.π., σελ. 26-27.

35. Βλ. Κ. Κασίνης, *Βιβλιογραφία Κωστή Παλαμά 1911-1925*, Ίδρυμα Κωστή Παλαμά, Αθήνα 1973, αριθ. 1667 και Γ. Κούζας, ό.π., σελ. 26.

36. Κ. Παλαμάς, *Απαντα*, τόμ. ΣΤ', σελ. 492-493 και Γ. Κούζας, ό.π., σελ. 27.

37. Βλ. σχετικά Δημήτριος Λουκάτος, *Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία*, ό.π. σελ. 67, και Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης, «Μνήμη Ν. Πολίτη...» ό.π. σελ. 24 και 28.

38. Βλ. Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης, ό.π., σελ. 24 και 28 και Χρίστος Σπ. Σολδάτος, *Σπυρίδων Ι. Ζαμπέλιος (1815-1881)*, τόμ. Α', Αθήνα 2003, σ. 119 και εξής.

39. Μ. Γ. Μερακλής, «Ο ρόλος του Νικολάου Πολίτη στην ιστορική συνάντηση Λαογραφίας και Λογοτεχνίας», *Λαογραφία* 39 (1998-2000), σελ. 694.

40. Βλ. σχετικά Δ. Θ. Κατσαρής, *Η κοινωνική και πολιτική δράση του Ν. Γ. Πολίτη κατά τη διάρκεια 1873-1883*, Παρατηρητής της Θράκης. Κομοτηνή 2007, σελ. 15 κ.εξ. και 259-385. Απάντηση στις κρίσεις επιστημόνων, σχετικά με τις εθνικιστικές τάσεις της Λαογραφίας, δίνει ο Β. Νιτσιάκος στο βιβλίο του: *Προσανατολισμοί. Μία κριτική εισαγωγή στη Λαογραφία*, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2008, σελ. 101-127.

41. Βλ. σχετικά Μ.Γ.Μερακλής, «Θέσεις του Στίλπωνος και Άλκης Κυριακίδου για τη Λαογραφία», στο: *Θέματα Λαογραφίας*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1999, σελ. 109-121,

Επιβάλλεται, κατά την γνώμη μας, το ιδεολογικό στίγμα, οι οραματισμοί και το όλο έργο αυτής της σημαντικής προσωπικότητας του νεώτερου ελληνισμού, να κριθεί με τα κοινωνικά δεδομένα και συμβαίνοντα στην εποχή του (αναίρεση θεωρίας Fallmerayer, εθνική ενότητα, μεγαλοϊδεατισμός, γλωσσικό ζήτημα) για να μην οδηγούμεθα σε λανθασμένες εκτιμήσεις και συμπεράσματα⁴². Έτσι, θα γίνει μια αντικειμενική αποτίμηση της προσφοράς του τόσο στην επιστήμη, όσο και στην ελληνική κοινωνία.

Τελευταία η έρευνα άρχισε ευτυχώς, να επεκτείνεται χωρίς ιδεοληψίες, και ενδεικτικά αναφέρω τη διατριβή του Δ. Κατσαρή, στο Αρχείο Πολίτη, στις εφημερίδες της εποχής του, σε άλλες δυσπρόσιτες πηγές και αθησαύριστο υλικό⁴³ κι όπως φαίνεται, τα επόμενα χρόνια, η γνωριμία μας με τον άνθρωπο, τον διανοούμενο, τον επιστήμονα, τον ιδεολόγο Νικόλαο Γ. Πολίτη, θα γίνει διαρκέστερη και ασφαλέστερη.

- Δημήτριος Λουκάτος, Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία, ό.π. σελ. 65-73, - Μ.Γ.Βαρβούνης, Θεωρητικά της Ελληνικής Λαογραφίας, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1997. - Β. Γ. Νιτσιάκος, Παραδοσιακές κοινωνικές δομές, Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα 1993. - Άλκης Κυριακίδου - Νέστορος, Η θεωρία της Ελληνικής Λαογραφίας. Κριτική ανάλυση, Εκδόσεις Εταιρείας Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, Αθήνα 1978, σελ. 91-110. - Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης, Η ελληνική και διεθνής επιστημονική ονοματοθεσία της Λαογραφίας, Εκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα 1988, σελ. 15-16. - Βάλτερ Πούχнер, «Οι ιδεολογικές τάσεις της επιστημονικής ενασχόλησης με τον Ελληνικό Λαϊκό Πολιτισμό του 19ου αιώνα», στον τόμο: Ένας νέος κόσμος γεννιέται. Η εικόνα του Ελληνικού πολιτισμού στην Γερμανική επιστήμη κατά τον 19^ο αιώνα. Επιστ. επιμ. Ευάγγελος Χρυσός,, Εκδόσεις Ακρίτας, Αθήνα 1996, σελ. 247-267. - Γεώργιος Α. Μέγας, «Αι λαογραφικά σπουδαί και ο Νικόλαος Πολίτης», Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών, 46(1971), σελ. 19-34. - Στέφανος Δ. Ημελλος, Ιστορικά και Μεθοδολογικά της Ελληνικής Λαογραφίας, τεύχος Α', Αθήνα 1995, σελ. 80-88. - Γιάννης Παπακώστας, «Πρώτες προσπάθειες συγκέντρωσης παραμυθιών, η περίπτωση του Νικολάου Πολίτη», στον τόμο: Από το παραμύθι στο κόμικς. Παράδοση και Νεωτερικότητα, επιμ. Ευάγγελος Αυδίκος, Εισαγωγή Μ.Γ.Μερακλής, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών Δ.Π.Θ., Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα 1996, σελ. 44-55 και Δ. Θ.Κατσαρής, Η κοινωνική και πολιτική δράση του Ν. Γ. Πολίτη κατά τη διάρκεια 1873-1883, Εκδόσεις Παρατηρητής της Θράκης, Κομοτηνή 2007, σελ. 3 κ.εξ. και σελ. 259-385, όπου και άλλη βιβλιογραφία.

42. Βλ. σχετικά με τον πρωταγωνιστικό ρόλο του Πολίτη σε συλλόγους, εταιρείες, σωματεία: Κ.Κασίνης, «Ν.Γ.Πολίτης-Κωστής Παλαμάς», ό.π. σελ. 333-354. Ερσμίμα-Λούτζα Σταυροπούλου, «Ελλάδα και Ανατολική Ομοσπονδία», Ουτοπία, 3(1992), σελ. 41-53. Δ. Θ.Κατσαρής, Η κοινωνική και πολιτική δράση του Ν. Γ. Πολίτη κατά τη διάρκεια 1873-1883, ό.π., σελ. 219, 341-347, και βλ. επίσης Γ.Κούζας, ό.π., σελ. 29-34, όπου και βιβλιογραφία.

43. Βλ. Δ. Κατσαρής, ό.π., σελ. 441-504.